

**ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ
СТУДЕНТІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ**

І.О. ГОРШЕВІКОВА, магістрантка гуманітарно-педагогічного факультету
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: makariv-probations@ukr.net

Анотація: У статті розглядаються погляди сучасних науковців на проблему профілактики адиктивної поведінки студентів та аналізується їх відображення як у педагогічній, так і у філософській, психологічній та медичній літературі. Вказується, що проблема профілактики адиктивної поведінки недостатньо глибоко досліджена та потребує розробки нових ефективних методів та форм роботи зі студентською молоддю. Зазначається, що педагоги мають співпрацювати з лікарями та правоохоронними органами для зниження рівня молодіжної адикції у суспільстві.

Ключові слова: студентська молодь; адиктивна поведінка; психотропні речовини; педагогічна профілактика адиктивної поведінки; фактори адиктивної поведінки, здоровий спосіб життя.

Актуальність (Introduction). Різке соціальне розшарування сімей, нестабільність ситуації в країні, невірноваженість психоемоційного фону молодих людей, байдужість до соціальних зв'язків, а також недотримання молоддю загальноприйнятих норм та правил поведінки законослухняного громадянина призводять до порушення та ускладнень процесу соціалізації, які супроводжуються проявами антисоціальної поведінки.

З числа студентської молоді значна кількість палить тютюн. Медики вважають, що тютюнопаління є досить складним захворюванням психічного характеру, котре викликає стійку залежність та розлади центральної нервової системи людини. Навіть не дивлячись на антирекламу та наслідки, до яких призводить паління, молоді люди продовжують вживати небезпечні речовини.

Вживання спиртних напоїв студентами і молоді в цілому на даний момент є актуальною проблемою. У сучасному світі, нажаль, алкоголізм перетворився в справжню епідемію та в свідоме самознищення. А отже, вкрай необхідно зробити все можливе, щоб студентська молодь зрозуміла серйозність наслідків та могла твердо протистояти згубним звичкам.

Наркоманія поступово перетворюється в тренд для молодого покоління, а цим самим завдає катастрофічних проблем близьким людям та суспільству в цілому. Під дією наркотиків особа втрачає контроль над власною поведінкою, а отже, збільшується рівень злочинності, швидкими темпами розповсюджуються венеричні захворювання, у тому числі і СНІД. У результаті впливу психотропних речовин, алкоголю, тютюнових виробів організм людини припиняє нормальний фізіологічний розвиток.

А, отже, ціллю педагогічної профілактики адиктивної поведінки студентів закладу вищої освіти є налагодження активної взаємодії особистості з усіма соціальними інституціями і профілактична робота у цьому напрямі. Щоб подолати таку досить специфічну та вкрай складну проблему як адиктивна поведінка, необхідно вивчити психологічні, фізіологічні, соціальні причини прояву та розвитку шкідливих звичок та визначити актуальні методи, котрі будуть застосовуватися та стануть ключовими під час здійснення профілактики адиктивної поведінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій (Analysis of resent researches and publications). Проблему адиктивної поведінки висвітлено у дослідженнях науковців різних галузей: медичні аспекти вживання психоактивних речовин (М. Буянов, Н. Буторіна, І. П'ятницька, П. Сидоров, В. Херсонський), правові аспекти (А. Габіані, Р. Готліб, А. Юргунова), педагогічні аспекти (О. Маяжуров, Н. Максимова, Б. Левін, М. Левін, Д. Колесов, В. Оржеховська, О. Пилипенко, Н. Пихтіна).

І. Шипова в своїй праці обґрунтувала педагогічні умови профілактики наркоманії

серед підлітків у виховному процесі закладу освіти. Н.Завацька в своєму дослідженні розглядає психологічний аспект адиктивної поведінки, як особливості особистісної диференціації узалежненої поведінки молоді та її корекцію. У роботах Н. Пихтіної досліджується формування професійно-педагогічної готовності майбутніх педагогів до профілактики адиктивної поведінки.

У ході дослідження було проаналізовано праці, присвячені осмисленню змістоутворюючої основи виховної роботи в сфері профілактики тютюнопаління, алкоголізму, наркоманії і токсикоманії. Відзначимо дослідження, присвячені боротьбі з алкоголізмом.

Мета (Purpose) Дослідити основні засади профілактики адиктивної поведінки студентів у науковій літературі.

Методи (Methods). У процесі дослідження застосовано наступні методи: аналіз, синтез, узагальнення.

Результати (Results). Досліджувана нами проблема, як виявлено у результаті аналізу науково-педагогічної літератури, є складною як у теоретичному, так і в практичному аспекті.

Теоретична складність обумовлена недостатнім рівнем дослідженості даної проблеми у педагогічній теорії, розробки концепцій, інноваційних методик профілактики адиктивної поведінки у студентському середовищі, які б ураховували великий спектр мотивів вживання тютюну, алкоголю, наркотиків студентами, актуальні тенденції та проблеми виховання молоді та стали підґрунтям для створення системи педагогічної профілактики адиктивної поведінки у закладі вищої освіти.

З іншого боку, педагогічна наука накопичила масштабний фонд знань, які розкривають окремі аспекти теорії досліджуваної нами проблематики. Окрім того, за роки незалежності в Україні з'явилися педагогічні дослідження, які відповідають сучасним потребам освітньої системи.

В монографії А. Личко «Психопатії та акцентуації характеру у підлітків» [2] з'являється розділ, що присвячується «наркотизму». Автор проводить умовну паралельну лінію між особливостями функціонування вищої нервової діяльності та обумовленістю потягів до наркотиків, між особливостями притаманних відхилень під дією пагубних речовин та певними рисами особистості. Вже в останні роки з'являються статті з питань наркоманії та токсикоманії підлітків, але вони публікуються в збірниках, призначених для службового вжитку, а отже залишаються недосяжними для більш широкого кола фахівців.

Однією з перших спроб у вітчизняній літературі ознайомити не тільки лікарів-наркологів, а й ширші кола громадськості з особливостями клініки наркоманії та токсикоманії в юному віці та їх обумовленістю деякими рисами особистості є книга В. Бітенського, В. Херсонського, С. Дворяка «Наркоманія у підлітків» [8]. В праці розглянуті клінічні, психологічні і правові аспекти підліткової наркоманії. Окремий розділ книги присвячується медико-психологічним особливостям людини у ранньому юнацькому віці, біологічним та біопсихологічним факторам, що мають великий вплив на схильність до розвитку наркоманії. Автори надають типову структуру делінквентного підліткового угруповання, а ще ставлять наголос на групове вживання психоактивних речовин. Вперше з'являється запозичений у зарубіжних працях авторів, але переосмислений відповідно до кожної ментальності термін «підліткова субкультура» – це «цінності специфічної категорії, серед яких на передовій постає вживання психоактивних речовин» [8, с. 4].

Принципи профілактики алкоголізму розглядають Б. Братусь, П. Сидоров в праці «Психологія, клініка і профілактика раннього алкоголізму» [7]. Дослідники-вчені вважають період первинної стадії алкоголізму майже не прийнятним для профілактики, однак все ж профілактичному впливу людина має піддаватись з боку оточення.

Н. Копит, П. Сидоров, Є. Скворцова в власних працях [6] ставлять акцент на висновки щодо конкретної обумовленості потягів до алкоголю та характеризують це, як особливості функціонування нервової системи, готовністю аналізувати процеси ще до сприйняття оточуючого світу, а також особливості біохімічних оборотних реакцій, що викликають – необоротні процеси в живому організмі.

Для конкретного розуміння мотивів вживання психотропних речовин варто розглянути дослідження особливостей фізіологічного впливу їх на організм в цілому та окремо на людську психіку, висвітлені Л. Панченком та О. Брусовим в праці «Опіатні системи мозку» [8],

адже без значних досягнень фізіології в цій галузі аналіз сутності адиктивної поведінки був би неможливий.

Цікавими є погляди та новизна ідей Є. Бабала, який паралельно з медичними поглядами на прояв наркоманії і токсикоманії надає характеристику впливу зовнішнього середовища та подразників безумовних на психіку людини, що і призводить до негативних явищ [7].

Досить не простий прогноз робить Н. Буторін, що тривожить інших науковців у праці «До клінічної і прогностичної оцінки зловживання спиртними напоями у підлітковому віці»[4]. Прогноз стосується збільшення кількості вжитих алкогольних напоїв неповнолітніми, що і спричиняє значні відхилення в подальшому розвитку особистості.

Конкретно цілий ряд медичних досліджень, що проаналізовано нами характеризує не тільки клініку алкоголізму, наркоманії, токсикоманії, але й пропонує розв'язання проблеми, що виникла за допомогою вивчення особливостей психіки людини, характерних відхилень, пошуку нових заходів профілактичного характеру, але з обов'язковою умовою, на меті якої є врахування особливостей вікової психології. Це праці М. Буянова [1], Н. Іванова [2], Ю. Попова [7], І. Уракова [9].

Досить обґрунтованими є поради рекомендаційного характеру щодо визначення та виокремлення контингенту які мають ризик до проявів антисоціальної поведінки, байдужих зв'язків серед навчаючих у закладах освіти, надані Н. Івановим [2].

Звертаючись до праць безпосередньо юридичного характеру, в яких розглядаються проблеми алкоголізму і наркоманії, ми можемо відзначити дослідження, в котрих розкриваються підходи до боротьби з негативними явищами, а також практичні рекомендації, щодо їх профілактики. Л. Анісімов в праці «Профілактика пияцтва, алкоголізму і наркоманії серед молоді» [1] намагається розпізнати чітку межу між пиятикою і алкоголізмом, доводить, що профілактика алкоголізму і наркоманії ні в якому разі не може бути забезпечена зусиллями лише медичного персоналу, необхідна тісна співпраця діяльності лікарів, педагогів, соціальних працівників, громадськості, поліції та інших компетентних органів.

Суттєве значення мають наукові дослідження, предметом яких є зміст, форми, методи, засоби педагогічної профілактики негативних явищ в закладі освіти. Я. Бурлака, І. Дмитрик [2], Б. Кобзар, Є. Петухов [7], узагальнюють досвід профілактики тютюнопаління, алкоголізму, токсикоманії на основі удосконалення профілактичних можливостей навчально-виховного процесу, С. Белогуров робить акцент на спеціальній підготовці педагогів та антинаркогенній освіті учнів [1], О. Нелідов вивчає умови попередження наркотичної поведінки на основі включення студента до активних форм взаємодії, К. Ісмаїлов бачить формування негативного ставлення молоді до шкідливих звичок засобами фізичної культури, Г. Власюк, Г. Голобородько, В. Ягодинський роблять акцент на формування здорового способу життя, Б. Кобзар, Є. Петухов [4] головну роль в профілактиці тютюнопаління, алкоголізму, наркоманії і токсикоманії віддають організації змістового дозвілля молоді, проблемам готовності педагогів до профілактики вживання тютюну, алкоголю і наркотиків в контексті суміжних напрямків досліджується О. Худяковим.

Окремою групою в цьому напрямку можна виділити роботи, які стосуються аспектів використання впливу сім'ї в попередженні проявів адикції.

Є. Мастюков, Г. Грибанова [8] однією з основ вживання алкоголю підрастаючим поколінням вважають порушення психічного розвитку дітей за умов сімейного алкоголізму. З авторами погоджується і Є.Меньшикова, яка вважає, що немає «важких дітей», а є «важкі батьки».

Висновки і перспективи (Discussion). Отже, педагогічна профілактика адиктивної поведінки студентів закладу вищої освіти – це особистісно формуюча, науково обґрунтована та своєчасна діяльність, спрямована на мінімізацію факторів соціального ризику, створення оптимальної ситуації в розвитку особистості, проявлення різних видів активності, розкриття її внутрішнього потенціалу пов'язана з усуненням факторів та умов вживання психотропних речовин та інших пагубних звичок. Аналіз наукових джерел та практичної роботи фахівців засвідчив, що актуальність проблеми дослідження визначається протиріччями між зростаннями темпів вживання студентами психотропних речовин, між великим спектром мотивів уживання наркотиків, тютюну, спиртних напоїв, а також між сучасними запитами і

проблемами молоді та реальним рівнем профілактичної роботи. Тому стає нагальною проблема пошуку нових форм і методів педагогічної роботи у сфері профілактики адиктивної поведінки студентської молоді.

Список використаних джерел

1. Белогуров С.В. Популярно о наркотиках и наркоманиях. М. Просвещение. 1997. 320 с.
2. Лапаєнко С.В. Формування ціннісних орієнтацій старших підлітків на здоровий спосіб життя: Автореф. Дис. ...канд. Пед. Наук. К., 2000. 18 с.
3. Липский И. А. Социальная педагогика. Методический анализ. Учеб. Пособие. М. Сфера, 2004. 320 с.
4. Охорона здоров'я в Україні: проблеми та перспективи. Заг. ред. В.М. Пономаренко. Тернопіль: Укрмедкнига. 2011. 68 с.
5. Сущенко Л. П. Здоровий спосіб життя людини як об'єкт соціального пізнання: Дис. ... канд. Філософ. наук. Запоріжжя, 1997. 2011 с.
6. Кобзар Б.С., Петухов Е. І. Запобігання відхилення у поведінці школярів. К. Вища школа, 1992. 143 с.
7. Кокун О.М. Передумови та негативні наслідки розповсюдження наркоманії. Практична психологія і соціальна робота. 2004. № 10. С. 10-12.
8. Колесов Д.В. Беседы об антиалкогольном воспитании. Книга для учителя. М. Просвещение, 1987. 77 с.

References

1. Belohurov S.V. Populiarno o narkotyках i narkomaniyakh [Popular about drugs and addiction]. M. Prosveshchenye. 1997. 320.
2. Lapaenko S.V. Formuvannia tsinnisnykh oriientsatsii starshykh pidlitkiv na zdorovy sposib zhyttia [The formation of value orientations in older adolescents for a healthy lifestyle]: Avtoref. Dys. ...kand. Ped. Nauk. K., 2000. 18 s.
3. Lypskyi Y. A. Sotsyalnaia pedahohyka. Metodycheskyi analiz. Ucheb. Posobyе. M. Sfera, 2004. 320.
4. Okhoronazdorov'ia v Ukraini: problemy ta perspektyvy [Health protection in Ukraine: problems and perspectives]. Zah. red. V.M. Ponomarenko. Ternopil: Ukrmedknyha. 2011. 68.
5. Sushchenko L. P. Zdorovy sposib zhyttia liudyny yak ob'iekt sotsialnoho piznannia [A healthy way of life as an object of social cognition]: Dys. kand. Filos. n. Zaporozhye, 1997. 2011.
6. Kobzar B.S., Petukhov E. I. Zapobihannia vidkhylennia u povedintsi shkoliariv [Prevention of deviations in behavior of pupils]. K. Vyshchashkola, 1992. 143.
7. Kokun O.M. Peredumovy ta nehatyvni naslidky rozpovsiudzhennia narkomanii [Background and the negative effects of drug addiction]. Praktychna psykholohiia i sotsialna robota. 2004. № 10. 10-12.
8. Kolesov D.V. Besedu o antyalkoholnom vospytanyy [Conversations about alcohol education]. Knyhadlyauchytelya. M. Prosveshchenie, 1987. 77 robota. 2004. № 10. S. 10-12.

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОФИЛАКТИКА АДДИКТИВНОГО ПОВЕДЕНИЯ СТУДЕНТОВ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

И.О. Горшевикова

Аннотация: В статье рассматриваются взгляды современных ученых на проблему профилактики аддиктивного поведения студентов и анализируются их исследования как в педагогической, так и в философской, психологической и медицинской литературе. Указывается, что проблема профилактики аддиктивного поведения недостаточно глубоко исследована и требует разработки новых эффективных методов и форм работы со студенческой молодежью. Отмечается, что педагоги должны сотрудничать с врачами и правоохранительными органами для снижения уровня молодежной аддикции в обществе.

Ключевые слова: студенческая молодежь; аддиктивное поведение; психотропные вещества; педагогическая профилактика аддиктивного поведения; факторы аддиктивного поведения, здоровый образ жизни.

PEDAGOGICAL PREVENTION OF ADDICTIVE BEHAVIOR OF STUDENTS: THEORETICAL ASPECT

Horshevikova I. O.

Abstract: The article discusses the views of modern scientists on the problem of preventing the addictive behavior of students and analyzes their research in both pedagogical and philosophical, psychological and medical literature. It is indicated that the problem of the prevention of addictive behavior is not thoroughly studied and requires the development of new effective methods and forms of work with students. It is noted that teachers should cooperate with doctors and law enforcement agencies to reduce the level of youth addiction in society.

Key words: student youth; addictive behavior; psychotropic substances; pedagogical prevention of addictive behavior; factors of addictive behavior, healthy lifestyle.

УДК 37.04

РОЛЬ ЖІНОК-УКРАЇНОК У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ МОЛОДІ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ (БІОГРАФІЧНО-ПЕРСОНАЛІСТИЧНИЙ ДИСКУРС)

О.В. ДЖУС, доцент, кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри професійної освіти та інноваційних технологій **ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»**

E-mail: dzhus1@ukr.net

Анотація. У статті аналізується внесок жінок-емігранток у фахове зростання молоді української діаспори та розвиток національної педагогічної думки за рубежом. Акцентовано на біографічно-персоналістичному дискурсі проблеми, ролі визначних представниць українського жіноцтва у розбудові освітніх інституцій, популяризації професійної підготовки молоді задля соціального зростання, збереження національної ідентичності в умовах відсутності власної держави, іншомовного оточення та панування чужоземних режимів. Проаналізовано творчий доробок українських жінок-педагогів-практиків і громадських діячок задля впровадження кращих традицій професійного становлення молоді в умовах чергової хвилі еміграції.

Ключові слова: українська еміграція, емігранти, діаспора, вчителі, українське жіноцтво, професійна підготовка, національне виховання, громадянське виховання, освітня діяльність, зміст, методи, методика, форми навчання, творча спадщина.

Актуальність (Introduction). Живим пам'ятником стихійного прагнення нації до волі дослідники називають українську еміграцію [9, 14]. "Ще не загострено пера, щоб передати всю велич нашої давнини, а з тим і міту українки" [2, 1]. Ці слова однієї з найвизначніших українських журналісток-емігранток другої половини ХХ століття І.Книш можна віднести і до малообізнаності наших сучасників із роллю сотень українських жінок-політичних емігрантів у розвитку національної педагогічної думки та професійному становленні молоді за межами України в місцях їхнього нового вимушеного поселення. Розкидані по різних материках, вони зуміли не лише втримати "тяглість із давниною", а й працювали над тим, щоб відкривати народженим поза межами рідної землі "ясну перспективу історичних діянь" українського народу, що полегшувала їм "оцінку власного себепізнання" [8, 5].

Діяльність жінок-педагогів у царині освіти, фахової підготовки молоді і національного пробудження свідомості жінки й дитини надихнула не одного сучасного науковця – як нашої держави, так і українського зарубіжжя, на глибокі наукові дослідження. Загальновідомими в середовищі філологів, істориків і педагогів є невсипуща праця в царині виведення "із темноти" та захисту населення краю літературна творчість «піонерки» українського жіноцтва Наталії Кобринської, педагога, визначної громадсько-політичної і культурно-освітньої діячки, публіцистки Мілени Рудницької, педагога, літературознавця, політика, державотворця, етнографа, історика Софії Русової, першої в світі жінки, офіційно зарахованої на військову